

ANAYASA MAHKEMESİ KARARI

Anayasa Mahkemesi Başkanlığından:

İKİNCİ BÖLÜM
KARAR

İLHAN YİĞİT BAŞVURUSU

Başvuru Numarası : 2016/7532
Karar Tarihi : 29/12/2021

Başkan : Kadir ÖZKAYA
Üyeler : Engin YILDIRIM
M. Emin KUZ
Rıdvan GÜLEÇ
Yıldız SEFERİNOĞLU
Raportör : Hasan HÜZMELİ
Başvurucu : İlhan YİĞİT
Vekili : Av. Linda Sevinç HOCAOĞULLARI

I. BAŞVURUNUN KONUSU

1. Başvuru; katıldığı toplantı ve gösteri yürüyüşünde gözetlme alınmanın kişi hürriyeti ve güvenliği hakkını, sendikanın aldığı karar doğrultusunda gösteri yürüyüşü yapılmasına izin verilmemesinin toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkını, kolluk güçlerinin gösteri yürüyüşüne müdahalesi ve gözetlme alma işlemi sırasında aşırı güç kullanması nedeniyle yapılan şikâyet sonucunda kovuşturmaya yer olmadığı kararı verilmesinin kötü muamele yasasını ihlal ettiği iddialarına ilişkindir.

II. BAŞVURU SÜRECİ

2. Başvuru 18/4/2016 tarihinde yapılmıştır. Komisyon, başvurunun kabul edilebilirlik incelemesinin Bölüm tarafından yapılmasına karar vermiştir.

3. Bölüm Başkanı tarafından başvurunun kabul edilebilirlik ve esas incelemesinin birlikte yapılmasına karar verilmiştir.

4. Başvuru belgelerinin bir örneği bilgi için Adalet Bakanlığına (Bakanlık) gönderilmiştir. Bakanlık, görüşünü bildirmiştir.

5. Başvurucu, Bakanlığın görüşüne karşı süresinde beyanda bulunmuştur.

III. OLAY VE OLGULAR

6. Başvuru formu ve eklerinde ifade edildiği şekliyle ilgili olaylar özetle şöyledir:

7. 1966 doğumlu olan başvuru, Kamu Emekçileri Sendikaları Konfederasyonu (KESK) Yürütme Kurulu üyesidir.

8. KESK 3/8/2015 tarihinde yapılacak toplu iş sözleşmesine ilişkin basın açıklaması yapmak ve görüşmelere katılacak Konfederasyon heyeti ile birlikte Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığına (ÇSGB) kadar yürüyüş gerçekleştirmek için sendika yöneticilerini Ankara'ya çağırıştır.

9. Kolluk görevlilerince düzenlenen 3/8/2015 tarihli tutanakta; KESK ve bu konfederasyona bağlı sendikaların yönetici ve üyelerinin saat 09.00'da Mevlana Bulvarı (Konya yolu) Ankara Şehirlerarası Terminal İşletmesinin (AŞTİ) karşısında bulunan pazar yerinde toplanıp saat 10.00'da Kırım Caddesi, Bosna Hersk Caddesi, 17. Sokak ve İnönü Bulvarı güzergâhını kullanarak ÇSGB'ye yürüyüş planladıkları belirtilmiştir. Grubun ÇSGB önünde "*Memur Maaşı Toplu Sözleşmesi*" konulu basın açıklaması yapacağı, Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonuna (DISK) bağlı Emekliler Sendikasının da "*2016-2017 Toplu Sözleşmelerinde Emekliler Adına Masada Olacağız*" konulu basın açıklaması düzenleyeceği bilgisinin alınması üzerine emniyet görevlileri toplanma yerinde önlem almıştır. Anılan sendikaların yönetici ve üyelerinin katılımı ile anılan yerde yaklaşık 250 kişi toplanmıştır.

10. Kolluk görevlileri, toplanma alanı ve planlanan yürüyüş yolunun Ankara Valiliğince (Valilik) belirlenen toplantı ve gösteri yürüyüşü güzergâhı kapsamında olmadığını ilgili yetkililere bildirmiştir. Başvuru dosyasında idare tarafından katılımcılara alternatif toplantı ve gösteri yürüyüşü alanı sunulduğuna dair bir bilgi bulunmamaktadır.

11. Grubun gösteri yürüyüşü hazırlığına devam etmesi üzerine kolluk güçleri, ses yükseltici cihaz ile topluluğa dağılmaları yönünde ihtarlarda bulunmuştur. Kolluk görevlilerince 09.22, 09.27 ve 09.32 saatlerinde yapılan ihtarlarda toplantı alanı ve gösteri yürüyüşü güzergâhının Valilikçe tespit edilmediği, bu nedenle katılımcıların bir araya geldiği pazar yerinden toplantının yapılacağı -ÇSGB binası önü- alana ancak bireysel olarak gidilmesine izin verileceği, toplu şekilde yürüyüşe müsaade edilmeyeceği bildirilmiştir. Topluluğa olası müdahale sırasında dağılma istikameti bildirilmiştir. Grup, ısıklıyarak toplanma alanında beklemeye devam etmiştir.

12. Saat 09.33'te KESK Genel Başkanı L.G. ile kolluk görevlileri bir görüşme yapmıştır. Kolluk görevlileri toplantı ve gösteri yürüyüşünün kanuna aykırı olduğunu, yol kapatılarak toplu hâlde yapılacak yürüyüşe izin verilmeyeceğini ancak pankart, flama taşınmadan ve trafiği aksatmadan bireysel olarak yürümelerine izin verileceğini ifade etmişlerdir. Başvurucunun da aralarında bulunduğu grup, Kırım Caddesi'nden 4. Sokak istikametine doğru yürüyüşe başlamaları üzerine kolluk güçleri, kalkanlar ile barikat kurarak topluluğu durdurmuştur.

13. Polis memurlarınca düzenlenen 7/10/2015 tarihli DVD İzleme ve Tespit/Teshis Tutanağı'na göre 4. Sokak üzerinde yürüyüş yapmak için toplanan grubun yolun tamamını araç trafiğine kapatmaları, bu yolun idarece belirlenen toplantı ve gösteri yürüyüşü alanlarından olmaması nedeniyle ses yükseltici cihazlarla uyarı anonsu yapılmıştır. Topluluğun sokağın tamamını araç trafiğine kapatarak yürüyüşe başlamaları üzerine kolluk görevlileri kalkanlar ile barikat oluşturarak grubu engellemiştir.

14. Kolluk görevlileri saat 09.35'te gruba hitaben trafiği kısmi olarak kapattıklarını, yapılan eylemin kanunsuz olduğunu, son uyarıları olduğunu belirterek gruba dağılmaları için

iki dakikalık süre vermiştir. Topluluğun dağılmamakta ısrar ederek ÇSGB'ye doğru yürüyüş gerçekleştirmek için polis barikatlarına yüklenmeleri üzerine kolluk güçleri, gruba gaz sıkarak suretiyle müdahale etmiştir.

15. Başvurucu, kanuna aykırı toplantıda ihtara rağmen dağılmamakta ısrar etmesi ve polis kalkanına yüklenerek kanuna aykırı eylemine devam etmesi nedeniyle saat 09.40'ta 6/10/1983 tarihli ve 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'na muhalefet suçundan gözaltına alınmıştır. Başvurucu, ifadesinin alınması akabinde saat 11.50'de serbest bırakılmıştır. Başvurucunun gözaltına alınmadan önce ve serbest bırakıldıktan sonra alınan adli raporda herhangi bir yaralanması tespit edilmemiştir.

16. Kolluk görevlilerinin müdahalesi sonrası katılımcılar, pankart ve flama açmadan ÇSGB'ye yürümeyi kabul etmiştir. KESK Başkanı L.Ö., ÇSGB binasının yan tarafında bulunan 17. Sokak üzerinde basın açıklaması yapmıştır. KESK Başkanı ile 9 kişilik heyet toplu iş sözleşmesi görüşmesi yapmak üzere ÇSGB binasına girmiş, dışarıda bekleyen yaklaşık 300 kişilik grup ekonomik haklarına ilişkin pankart açarak görüşmenin sonlanması beklemiştir. Görüşmenin bitmesi sonrası KESK Başkanı saat 14.30'da tekrar basın açıklaması yapmıştır. Yapılan basın açıklaması sırasında pankartlar açılmış, sloganlar atılmıştır. Toplanan grup saat 15.15'te kendiliğinden ve olaysız bir şekilde dağılmıştır.

17. Başvurucu; kendisine müdahale eden kolluk güçleri, sorumlu olan amirler ile Ankara İl Emniyet Müdürü, Ankara Valisi ve İçişleri Bakanı hakkında kasten yaralama ve görevi kötüye kullanma suçlarından soruşturma başlatılması talebiyle 8/10/2015 tarihinde Ankara Cumhuriyet Başsavcılığına (Başsavcılık) başvurmuştur.

18. Başsavcılık 15/12/2015 ve 16/12/2015 tarihlerinde, Bakan ve Vali hakkındaki soruşturmanın farklı usullere tabi olması nedeniyle ayırma kararları vermiştir.

19. Başvurucunun Başsavcılığa sunduğu DVD'de yer alan 40 saniyelik görüntü bilirkişi tarafından incelenmiştir. Düzenlenen 26/10/2015 tarihli raporda; polisin yürüyüş yapmak üzere toplanan gruba müdahale ettiği, göstericilerin ellerinde bulunan flamaları almaya çalıştığı, başvuru ve diğer göstericilerin ellerindeki flamaları bırakmadıkları ve polisler direndikleri, bir şahsın yere yatırılarak gözaltına alındığı ve akabinde koluna girilerek olay yerinden uzaklaştırıldığı görülmüştür. Göstericilere gaz, plastik mermi veya cop ile müdahale edildiğine veya yaralama eylemi gerçekleştirildiğine ilişkin herhangi bir görüntü kaydı tespit edilememiştir.

20. Başsavcılık 8/1/2016 tarihinde kolluk görevlileri ve amirleri hakkında kovuşturmaya yer olmadığına dair karar vermiştir. Kararda; başvuru gözaltına giriş öncesi ve gözaltından çıkış işlemi sonrası alınan sağlık raporlarında yaralanmaya ilişkin tespit bulunmadığı belirtilmiştir. Öte yandan görüntü kayıtlarının incelenmesinde kolluk güçlerinin orantısız güç kullandıklarına dair herhangi bir tespit bulunmadığı, somut olayda polisin kanunlardan kaynaklanan zor kullanma yetkisini kullandığına ve bu yetkinin kullanımında sınırının aşıldığına dair yeterli şüphe oluşturacak delil olmadığı değerlendirilmiştir. Kovuşturmaya yer olmadığına dair kararın gerekçesinin ilgili kısmı şöyledir:

"C. Başsavcılığımızca il emniyet müdürlüğüne yazı yazılarak olayla ilgili tespit edilen görüntülerin ve olayla ilgili varsa soruşturma suretlerinin gönderilmesinin istendiği, Ankara İl Emniyet Müdürlüğü Güvenlik Şube Müdürlüğünün 30/12/2015 tarih ve 2222/2015

sayılı yazı cevabında olayla ilgili belgelerin ve olayla ilgili DVD izleme tespit ve teşhis tutanağının gönderildiği, belirtilen olayla ilgili olarak Ankara Emniyet Müdürlüğü Güvenlik Şube müdürlüğünün 2015/218 suç nolu evrak ile 2911 sayılı yasaya muhalefet ve görevi yaptırmamak için direnme suçundan müşteki ve arkadaşları hakkında soruşturma evrakı düzenlediklerinin tespit edildiği, 03/08/2015 tarihli müştekiye ait göz altına alınmasıyla ilgili 2 adet Adli raporda müştekinin darp izine rastlanmadığının tespit edildiği, DVD izleme ve tespit teşhis tutanağına göre müştekinin olayda müştekinin eylemci gurubu temsilen emniyet yetkilileri ile topluca Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı önüne yürümeleri konusunda görüşmeler yaptığı , tüm uyarılara ve ikaz anonlarına rağmen dağılmayarak kortej oluşturdıkları ve yolu tamamen araç trafiğine kapattıktan sonra Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı önüne yürüyüşe geçen eylemci şahıslardan ve görevliler tarafından kalkan marifetiyle oluşturulan barikat önüne geldikten sonra barikata yüklenip mukavemet gösteren şahıslardan olduğunun tespit edildiği, tüm soruşturma evrakı kapsamından anlaşılmıştır."

21. Başvurucunun anılan karara yaptığı itirazı Ankara 6. Sulh Ceza Hâkimliği (Hâkimlik) 1/3/2016 tarihinde kesin olarak reddetmiştir. Hâkimlik kararında; gözüaltına alınmadan önce ve serbest bırakıldıktan sonra alınan adli raporlarda darp ve cebir izinin bulunmadığı, görüntü kayıtlarında şikâyeteye konu şekilde müdahalenin tespit edilemediği belirtilmiştir. Karar başvurucuya 17/3/2016 tarihinde tebliğ edilmiştir.

22. Başvurucu 18/4/2016 tarihinde bireysel başvuruda bulunmuştur.

23. Başvurucu, hakkındaki soruşturmanın akıbetine ilişkin herhangi bir açıklamada bulunmadığı gibi başvuru dosyasına bir belge de eklememiştir.

IV. İLGİLİ HUKUK

A. Ulusal Hukuk

1. İlgili Mevzuat

24. 2911 sayılı sayılı Kanun'un 3. maddesinin birinci fıkrası şöyledir:

"Herkes, önceden izin almaksızın, bu Kanun hükümlerine göre silahsız ve saldırısız olarak kanunların suç saymadığı belirli amaçlarla toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına sahiptir."

25. 2911 sayılı Kanun'un 6. maddesinin idarenin işlem yaptığı tarihte yürürlükte olan hâli şöyledir:

"Toplantı ve gösteri yürüyüşleri, tüm il ve ilçe sınırları içerisinde aşağıdaki hükümlere uyulmak şartıyla her yerde yapılabilir,

İl ve ilçelerde toplantı ve gösteri yürüyüşü yer ve güzergâhı, kamu düzenini ve genel asayışı bozmayacak ve vatandaşların günlük yaşamını zorlaştırmayacak şekilde ve 22 nci maddenin birinci fıkrasında sayılan sınırlamalara uyulması kaydıyla Türkiye Büyük Millet Meclisinde grubu bulunan siyasi partilerin il ve ilçe temsilcileri ile güzergâhın geçeceği ilçe ve il belediye başkanlarının, en çok üyeye sahip üç sendikanın ve kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının il ve ilçe temsilcilerinin görüşleri alınarak mahallin en büyük mülki amiri tarafından belirlenir. İl ve ilçenin büyüklüğü, gelişmişliği ve yerleşim özellikleri dikkate alınarak birden fazla toplantı ve gösteri yürüyüşü yer ve güzergâhı belirlenebilir.

Belirlenen toplantı ve gösteri yürüyüşü yer ve güzergâhı yerel gazeteler ile valilik ve kaymakamlık internet sitelerinden ilan edilerek halka duyurulur.

Toplantı ve gösteri yürüyüşleri yer ve güzergâhı hakkında sonradan yapılacak değişiklikler de aynı yöntemle yapılır.

Bu değişiklikler duyurudan on beş gün sonra geçerli olur.

Birden fazla toplantı ve gösteri yürüyüşü yer ve güzergâhının belirlendiği il ve ilçelerde düzenleme kurulu, kamu düzenini ve genel asayişini bozmayacak ve vatandaşların günlük yaşamını zorlaştırmayacak şekilde belirlenen yer ve güzergâhlardan birisini tercih edebilir"

26. 2911 sayılı Kanun'un 22. maddesinin idarenin işlem yaptığı tarihte yürürlükte olan hâli şöyledir:

"Genel yollar ile parklarda, mabetlerde, kamu hizmeti görülen bina ve tesislerde ve bunların eklentilerinde ve Türkiye Büyük Millet Meclisine bir kilometre uzaklıktaki alan içinde toplantı yapılamaz ve şehirlerarası karayollarında gösteri yürüyüşleri düzenlenemez.

Genel meydanlardaki toplantılarda, halkın ve ulaşım araçlarının gelip geçmesini sağlamak üzere valilik ve kaymakamlıklarca yapılacak düzenlemelere uyulması zorunludur."

27. 2911 sayılı Kanun'un 23. maddesinin ilgili kısmı şöyledir:

"a) 9 ve 10 uncu madde hükümlerine uygun biçimde bildirim verilmeden veya toplantı veya yürüyüş için belirtilen gün ve saatte önce veya sonra;

...

d) 6 ve 10 uncu maddeler gereğince belirtilen yerler dışında,

...

...Yapılan toplantılar veya gösteri yürüyüşleri Kanuna aykırı sayılır."

28. 4/7/1934 tarihli ve 2559 sayılı Polis Vazife ve Salâhiyet Kanunu'nun 2. maddesinin (B) bendinin ilgili kısmı şöyledir:

"...Aşağıda yazılı hallerde;

...

VII. İşlenmekte olan bir suçun işlenmesine veya devamına mani olmak için...

IX. Kanunsuz toplantı veya kanunsuz yürüyüşleri dağıtmak veya suçluları yakalamak için...

IX . Kanunsuz toplantı veya kanunsuz yürüyüşleri dağıtmak veya suçlularını yakalamak için...

XII. Herhangi bir sebeple tıkanmış olan yolların trafiğe açılmaları için...

XIII. Yukardaki maddeler dışında diğer kanunlarda istisnai olarak zabitanın sözlü emirle yapmaya mecbur tutulduğu haller için, Yetkili amir tarafından verilecek sözlü emirler derhal yerine getirilir. Bu emirlerin yazılı olarak verilmesi istenilemez. Bu hallerde emrin yerine getirilmesinden doğabilecek sorumluluk emri verene aittir.

..."

29. 2559 sayılı Kanun'un 16. maddesinin ilgili kısmı şöyledir:

"Polis, görevini yaparken direnişle karşılaşması halinde, bu direnişi kırmak amacıyla ve kırarak ölçüde zor kullanmaya yetkilidir.

Zor kullanma yetkisi kapsamında, direnmenin mahiyetine ve derecesine göre ve direnenleri etkisiz hale getirecek şekilde kademeli olarak artan nispette bedeni kuvvet, maddi güç ve kanunî şartları gerçekleştğinde silah kullanılabilir.

İkinci fıkrada yer alan;

a) Bedeni kuvvet; polisin direnen kişilere karşı veya eşya üzerinde doğrudan doğruya kullandığı bedeni gücü,

b) Maddi güç; polisin direnen kişilere karşı veya eşya üzerinde bedeni kuvvetin dışında kullandığı kelepçe, cop, basınçlı ve/veya boyalı su, göz yaşartıcı gazlar veya tozlar, fiziki engeller, polis köpekleri ve atları ile sair hizmet araçlarını,

ifade eder.

Zor kullanmadan önce, ilgililere direnmeye devam etmeleri halinde doğrudan doğruya zor kullanılacağı ihtarı yapılır. Ancak, direnmenin mahiyeti ve derecesi göz önünde bulundurularak, ihtar yapılmadan da zor kullanılabilir.

Polis, zor kullanma yetkisi kapsamında direnmeyi etkisiz kılmak amacıyla kullanacağı araç ve gereç ile kullanacağı zorun derecesini kendisi takdir ve tayin eder. Ancak, toplu kuvvet olarak müdahale edilen durumlarda, zor kullanmanın derecesi ile kullanılacak araç ve gereçler müdahale eden kuvvetin amiri tarafından tayin ve tespit edilir.

Polis, kendisine veya başkasına yönelik bir saldırı karşısında, zor kullanmaya ilişkin koşullara bağlı kalmaksızın, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun meşru savunmaya ilişkin hükümleri çerçevesinde savunmada bulunur..."

2. Yargıtay Kararı

30. Yargıtay Ceza Genel Kurulunun 11/7/2014 tarihli ve E.2013/9-386, K.2014/353 sayılı kararının ilgili kısmı şöyledir:

"...gerek Anayasa, gerekse AİHS, toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkının, "demokratik bir toplumda gerekli olma" kriteri gözetilmek şartıyla kamu güvenliğinin korunması, kamu düzeninin sağlanması ve suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amacıyla sınırlanabileceğini düzenlemektedir. Bununla birlikte soyut bir kamu düzeni ve kamu güvenliği tehlikesine dayanarak toplantı ve gösteri yürüyüşü yasaklanmamalı, göstericilerin saldırgan ve tehdit edici herhangi bir davranış sergileyip sergilemedikleri de tespit edilmelidir..."

B. Uluslararası Hukuk

31. Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı ile kötü muamele yasağına ilişkin genel ilkeler ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) uygulamaları bakımından uluslararası hukuk kaynakları için bkz. *Ali Rıza Özer ve diğerleri* [GK], B. No: 2013/3924, 6/1/2015, §§ 115-124; *Ali Ulvi Altunelli*, B. No: 2014/11172, 12/6/2018, §§ 29-45; *Özge Özgürengin*, B. No: 2014/5218, 19/4/2018, §§ 26-38; *Osman Erbil*, B. No: 2013/2394, 25/3/2015, §§ 45-53; *Rıza Gökçen Erus ve diğerleri*, B. No: 2014/17391, 19/4/2018, §§ 25-30; *Ömer Faruk Akyüz*, B. No: 2015/9247, 4/4/2018, §§ 28-37.

V. İNCELEME VE GEREKÇE

32. Anayasa Mahkemesinin 29/12/2021 tarihinde yapmış olduğu toplantıda başvuru incelenip gereği düşünüldü:

A. Kişi Hürriyeti ve Güvenliği Hakkının İhlal Edildiğine İlişkin İddia

1. Başvurucunun İddiaları ve Bakanlık Görüşü

33. Başvurucu, gözaltına alınmasının hukuka aykırı olduğunu belirterek kişi hürriyeti ve güvenliği hakkının ihlal edildiğini ileri sürmüştür.

34. Bakanlık görüşünde; Anayasa Mahkemesinin benzer olaylarda kişi hürriyeti ve güvenliği hakkına dair kabul edilebilirlik incelemesine ilişkin kararları hatırlatılarak başvurucunun 4/12/2004 tarihli ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 141. maddesi uyarınca tazminat davası açma yoluna gitmeden Anayasa Mahkemesine müracaat ettiği, dolayısıyla başvuru yollarının tüketilmemesi nedeniyle kabul edilmezlik kararı verilmesi gerektiği belirtilmiştir. Bununla birlikte Bakanlık; başvurucunun izinsiz toplantı ve gösteri yürüyüşünde kolluk tarafından yapılan uyarılara rağmen yürüyüşe devam etmek istemesi ve direnmesi nedeniyle gözaltına alındığını, aynı gün serbest bırakıldığını ifade etmiştir.

35. Başvurucu, Bakanlık görüşüne karşı cevabında başvuru formunda dile getirdiği hususları yinelemiştir.

2. Değerlendirme

36. Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru, iddia edilen hak ihlallerinin derece mahkemelerince düzeltilmemesi hâlinde başvurulabilecek ikincil nitelikte bir hak arama yoludur. Bireysel başvuru yolunun ikincillik niteliği gereği, Anayasa Mahkemesine bireysel başvuruda bulunabilmek için öncelikle olağan kanun yollarının tüketilmesi zorunludur (*Ayşe Zıraman ve Cennet Yeşilyurt*, B. No: 2012/403, 26/3/2013, §§ 16, 17).

37. Anayasa Mahkemesi, kanunda öngörülen gözaltı süresinin aşıldığı veya yakalama ve gözaltına alınmanın hukuka aykırı olduğu iddiaları ile olağanüstü hâl şartları altında geçici bir süre için azami olarak otuz güne kadar uygulanan gözaltı süresinin uzunluğunun makul olup olmadığı şikâyetlerine ilişkin olarak bireysel başvurunun incelendiği tarih itibarıyla asıl dava sonuçlanmamış da olsa 5271 sayılı Kanun'un 141. maddesinde öngörülen tazminat davası açma imkânının tüketilmesi gereken etkili bir hukuk yolu olduğu sonucuna varmıştır (*Hikmet Kopar ve diğerleri* [GK], B. No: 2014/14061,

8/4/2015, §§ 64-72; *Hidayet Karaca* [GK], B. No: 2015/144, 14/7/2015, §§ 53-64; *Günay Dağ ve diğerleri* [GK], B. No: 2013/1631, 17/12/2015, §§ 141-150; *İbrahim Sönmez ve Nazmiye Kaya*, B. No: 2013/3193, 15/10/2015, §§ 34-47; *Neslihan Aksakal*, B. No: 2016/42456, 26/12/2017, §§ 30-37). Somut olayda yaklaşık iki saat gözaltında tutulduktan sonra serbest bırakılan başvurunun bu kapsamda kalan iddiaları bakımından anılan kararlardan ayrılmayı gerektiren bir durum mevcut değildir.

38. Açıklanan gerekçelerle başvurunun bu kısmının *başvuru yollarının tüketilmemesi* nedeniyle kabul edilemez olduğuna karar verilmesi gerekir.

B. Kötü Muamele Yasağının İhlal Edildiğine İlişkin İddia

1. Başvurucunun İddiaları ve Bakanlık Görüşü

39. Başvurucu; katıldığı eylemde polisin -gaz, cop ve plastik mermi ile- orantısız güç kullandığını ve bu nedenle yaralandığını, kimyasal gazdan etkilendiğini, birden fazla polis tarafından sürüklenerek gözaltına alındığını iddia etmiştir. Anılan eylemlerin gerçekleştirilmesinde sorumluluğu bulunanlar hakkında yaptığı şikâyetin etkili bir şekilde soruşturulmayarak kovuşturmayaya yer olmadığı kararı ile sonuçsuz kaldığını belirtmiştir. Bu nedenlerle Anayasa'nın 17. maddesinin üçüncü fıkrasında düzenlenen insan haysiyetiyle bağdaşmayan muamele yasağı ile etkili başvuru hakkı kapsamında Anayasa'nın 36. maddesinde tanımlanan adil yargılanma hakkının ihlal edildiğini ileri sürmüştür.

40. Bakanlık, iddia edilen olayların gerçekliğini tespit etmek için her türlü makul şüpheden uzak kanıtların varlığı gerektiğini ancak bu koşulların tespiti hâlinde soruşturma yükümlülüğü gerekliliğinden bahsedilebileceğini belirterek somut olayda soruşturma makamınca etkili soruşturma ve araştırma işlemi yapılarak kovuşturmayaya yer olmadığına dair karar verildiğini belirtmiştir.

41. Başvurucu, Bakanlık görüşüne karşı cevabında başvuru formunda dile getirdiği hususları yinelemiştir. Başvurucu, Başsavcılığa sunulan görüntü kayıtlarında kolluk güçlerinin müdahalesine maruz kaldığı ve yere yatırılarak tekmelendiği tespit edildiği hâlde adli tıp raporunda darp ve cebir izinin bulunmadığı gerekçesiyle şikâyetinin sonuçsuz kalmasının kötü muamele yasağını ihlal ettiğini ifade etmiştir.

2. Değerlendirme

42. Anayasa Mahkemesi, olayların başvuru tarafından yapılan hukuki nitelendirmesi ile bağlı olmayıp olay ve olguların hukuki tavsifini kendisi takdir eder (*Tahir Canan*, B. No: 2012/969, 18/9/2013, § 16). Başvurucunun şikâyetinin toplantı esnasında yapılan müdahalenin ve gözaltına alınma sırasında kullanılan kuvvetin orantısız olduğu iddiasına dayanması nedeniyle kötü muamele yasağı kapsamında incelenmesi gerektiği değerlendirilmiştir.

43. Anayasa'nın 17. maddesinin birinci ve üçüncü fıkraları şöyledir:

Herkes, yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir.

Kimseye işkence ve eziyet yapılamaz; kimse insan haysiyetiyle bağdaşmayan bir cezaya veya muameleye tabi tutulamaz."

44. Herkesin maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkı Anayasa'nın 17. maddesinde güvence altına alınmıştır. Anılan maddenin birinci fıkrasında insan onurunun korunması amaçlanmıştır. Üçüncü fıkrasında da kimseye işkence ve eziyet yapılamayacağı, kimsenin insan haysiyetiyle bağdaşmayan ceza veya muameleye tabi tutulamayacağı belirtilmiştir (*Cezmi Demir ve diğerleri*, B. No: 2013/293, 17/7/2014, § 80).

45. Devletin bireyin maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına saygı gösterme yükümlülüğü, öncelikle kamu otoritelerinin bu hakka müdahale etmemelerini yani anılan maddenin üçüncü fıkrasında belirtilen şekillerde kişilerin fiziksel ve ruhsal zarar görmelerine neden olmamalarını gerektirir. Bu, devletin bireyin vücut ve ruh bütünlüğüne saygı gösterme yükümlülüğünden kaynaklanan negatif ödevidir (*Cezmi Demir ve diğerleri*, § 81).

46. Anayasa ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (Sözleşme) tarafından kötü muamele, kişi üzerindeki etkisi gözetilerek derecelendirilmiş ve farklı kavramlarla ifade edilmiştir. Dolayısıyla Anayasa'nın 17. maddesinin üçüncü fıkrasında geçen ifadeler arasında bir yoğunluk farkının bulunduğu görülmektedir. Bu bağlamda bir muamele işkence, eziyet ve insan haysiyetiyle bağdaşmayan muamele kavramları ile tanımlanabilmektedir (bu kavramların kapsamlarının belirlenmesi için bkz. *Tahir Canan*, §§ 22-24; *Ali Rıza Özer ve diğerleri*, §§ 76-80; *Cezmi Demir ve diğerleri*, §§ 84-91).

47. Bireyin bir devlet görevlisi tarafından hukuka aykırı olarak ve Anayasa'nın 17. maddesini ihlal eder biçimde bir muameleye tabi tutulduğuna ilişkin savunulabilir bir iddiasının bulunması hâlinde olay hakkında etkili resmi bir soruşturmanın yürütülmesi gerekmektedir (*Tahir Canan*, § 25). Ancak bu konuda bir soruşturmanın başlayabilmesi için öncelikle işkence ve kötü muamele konusundaki iddialar uygun delillerle desteklenmelidir. İddia edilen olayların gerçekliğini tespit etmek için her türlü makul şüpheden uzak kanıtların varlığı gerekir. Bu nitelikteki bir kanıt yeterince ciddi, açık ve tutarlı emarelerden ya da aksi ispat edilemeyen birtakım karinelerden de oluşabilir. Ancak bu uygun koşulların tespiti hâlinde bir soruşturma yükümlülüğünün bulunduğu bahsedilebilir (*C.D.*, B. No: 2013/394, 6/3/2014, § 28; *Elif Güneş Yıldırım*, B. No: 2014/12391, 5/4/2017, § 23)

48. Öte yandan bir muamelenin Anayasa'nın 17. maddesinin üçüncü fıkrasının kapsamına girebilmesi için asgari bir ağırlık derecesine ulaşmış olması gerekmektedir. Bu asgari eşik göreceli olup her olayda asgari eşiğin aşıp aşılmadığı somut olayın özellikleri dikkate alınarak değerlendirilmelidir. Anayasa'nın 17. maddesi ve Sözleşme'nin 3. maddesi bir yakalamayı gerçekleştirmek için güç kullanımını yasaklamamaktadır. Ancak bu tür bir güç sadece kaçınılmaz olmak ve asla aşırı olmamak kaydıyla kullanılabilir. Buna göre yakalama sırasında kötü muamele yapıldığı iddiaları değerlendirilirken güç kullanmayı gerektiren bir durumun olup olmadığı ve kullanılan gücün orantılı olup olmadığı gözetilmelidir (*Ali Rıza Özer ve diğerleri*, § 75; *Gülşah Öztürk ve diğerleri*, B. No: 2013/3936, 17/2/2016, §§ 51, 52).

49. Bunun yanında kötü muameleye maruz kalması nedeniyle mağdur olduğunu ileri süren kişilerin -ispat külfetinin devlete geçtiği durumlar istisna olmak üzere- kötü muamele yasağı kapsamına giren ağırlıkta bir muamele görmüş olabileceklerini gösteren emare ve delil sunmaları gerektiğini belirtmek gerekir (*Beyza Metin*, B. No: 2014/19426, 12/12/2018, § 45).

50. Somut olayda başvuru, polis in yakalama işlemi yaparken orantısız güç kullandığına ve kötü muamele ye yol açacak surette davrandığına ilişkin iddialarını incelemeye değer kılacak herhangi bir delil ortaya koymamıştır.

51. Başvurucu; kimyasal gazdan etkilendiğini ileri sürmüşse de ciltte, gözde, ağzıda, burunda ve soluk borusunda kızarıklık, yanma, tahriş, solunum yetersizliği, kusma gibi fiziksel açıdan insan bedenine tesir eden ve hekim tarafından tıbben tespiti mümkün olan -varsa- bu mahiyetteki semptomların tespiti için bir girişimde bulunmamıştır. Başvurucunun üzerinde ciddi bir fiziksel etki doğurduğu ortaya konulamayan biber gazının kullanımı kötü muamele yasağının asgari eşliğini aştığının kabul edilmesi için yeterli görülmemiştir.

52. Öte yandan başvurucuya uygulanan bedensel kuvvet -gözcü işlemin öncesi ve sonrası- hakkında düzenlenen adli muayene raporuna göre fiziksel bütünlüğü üzerinde herhangi bir etki yaratmamıştır. Başvurucu, eylemin ruhsal etkisinden de bahsetmemiştir. Başvuru, eylemin fiziksel ve ruhsal etkileri dışında süresi ile başvurunun cinsiyeti, yaşı ve sağlık durumu gibi kötü muamele yasağı kapsamında dikkate alınmasını gerektiren başkaca herhangi bir etken de içermemektedir. Dolayısıyla güvenlik güçlerinin uyguladıkları bedensel kuvvet, kötü muamele yasağı kapsamında değerlendirme ölçütü olarak dikkate alınan asgari ağırlık derecesine ulaşmamıştır. Oysa kötü muamele yasağı, çeşitli etkenler dikkate alınarak belirlenen asgari ağırlık eşğine ulaşan eylemler bakımından gündeme gelebilmektedir. Bu nedenle başvurunun iddialarının bir dayanağının olmadığı açıkça görülmektedir.

53. Bu açıklamalar ışığında kötü muamele yasağının asgari eşğini aştığını kabul edilebilecek düzeyde müdahaleye maruz kaldığına dair -etkili bir soruşturma yapılmasının da ön şartı olan- savunulabilir bir iddianın kamu makamlarına sunulduğu savunulamaz.

54. Dolayısıyla Anayasa'nın 17. maddesinin maddi boyutunun ihlaline ilişkin savunulabilir şikâyetlerinin bulunmadığı tespit edilen başvurunun etkili soruşturma yapılmadığı yönündeki usul boyutuna ilişkin iddiası yönünden bir ihlalin olmadığı açık olduğu anlaşılmıştır.

55. Açıklanan gerekçelerle başvurunun diğer kabul edilebilirlik koşulları yönünden incelenmeksizin *açıkça dayanaktan yoksun olması* nedeniyle kabul edilemez olduğuna karar verilmesi gerekir.

C. Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Düzenleme Hakkının İhlal Edildiğine İlişkin İddia

1. Başvurucunun İddiaları ve Bakanlık Görüşü

56. Başvurucu; KESK Yürütme Kurulu üyesi olarak toplantıya katıldığını, etkinliğin Sendikanın aldığı karar üzerine gerçekleştirildiğini ve sendikal faaliyet hakkı niteliğinde olduğunu, henüz gösteri yürüyüşüne başlamadan polis in hukuka aykırı ve orantısız şekilde müdahalede bulunduğunu belirtmiştir. Başvurucu, kamu emekçisini ilgilendiren toplu sözleşme sürecine ilişkin fikirlerini demokratik ve barışçıl biçimde ifade etmek isterken gerçekleştirilen müdahalenin toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkını ihlal ettiğini ileri sürmüştür.

57. Bakanlık görüşünde Anayasa Mahkemesinin toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkına ilişkin vermiş olduğu kararlar hatırlatılarak toplanma özgürlüğünün kullanımından

kaynaklı kamu düzenine yönelik tehditlerin gerçeklik değeri taşınması hâlinde yetkili makamların bunları bertaraf edecek tedbirleri alabileceği, somut olayda başvurusunun da aralarında olduğu kalabalığın yaya ve araç trafiğini aksatmaları nedeniyle üç kez uyarıldığı hâlde yürüyüşe devam etmek istediği ve bu amaçla polis barikatını yıkmaya çalıştığı kolluk güçlerine direndiği belirtilmiştir. Bakanlık; Anayasa Mahkemesinin vermiş olduğu kararlar gözetilerek müdahalenin meşru bir amaca dayanıp dayanmadığı, demokratik toplum düzeninin gereklerine uygun olup olmadığı hususlarında inceleme yapılması gerektiğini ifade etmiştir.

58. Başvurucu, Bakanlık görüşüne karşı cevabında başvuru formunda dile getirdiği hususları yinelemiştir.

2. Değerlendirme

59. Anayasa'nın iddianın değerlendirilmesinde dayanak alınacak olan *"Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı"* kenar başlıklı 34. maddesi şöyledir:

"Herkes, önceden izin almadan, silahlı ve saldırsız toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına sahiptir.

Toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı ancak, milli güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amacıyla ve kanunla sınırlanabilir.

Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkının kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usuller kanunda gösterilir."

a. Kabul Edilebilirlik Yönünden

60. Açıkça dayanaktan yoksun olmadığı ve kabul edilemezliğine karar verilmesini gerektirecek başka bir neden de bulunmadığı anlaşılan toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkının ihlal edildiğine ilişkin iddianın kabul edilebilir olduğuna karar verilmesi gerekir.

b. Esas Yönünden

i. Müdahalenin Varlığı

61. Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkının amacı ve mahiyeti dikkate alındığında bu hakkın toplantı veya gösteri yürüyüşünün yapılacağı mekânı seçme serbestisini de kapsadığı anlaşılmaktadır. Zira toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenlemenin amacı bir fikri açıklamak, ortak çıkarları savunmak, belli fikir ve kanaatler çerçevesinde kamuoyu oluşturmak, siyasal karar organlarını etkilemek olup gösteri ve toplantı yürüyüşünün düzenlendiği mekân açıklanan düşüncenin muhataplarına ulaşabilmesi ve tesir oluşturabilmesi bakımından önem taşımaktadır. Bu nedenle toplantı ve gösteri yürüyüşünün yapılacağı mekânın seçiminin kural olarak düzenleyicilerin takdirinde olması gerekmektedir. Bu itibarla bireylerin toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleyecekleri yeri belirleme serbestisini sınırlayan düzenlemeler bu hakka müdahale niteliği taşır (AYM, E. 2014/101, K. 2017/142, 28/9/2017).

62. Bu itibarla somut olayda başvurunun da aralarında olduğu grubun izin verilen basın açıklaması yapılacak yere kadar toplu olarak yürütmesine engel olunmasının toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına müdahale teşkil ettiği kabul edilmelidir.

ii. Müdahalenin İhlal Oluşturup Oluşturmadığı

63. Yukarıda anılan müdahale, Anayasa'nın 13. maddesinde belirtilen koşulları yerine getirmedigi müddetçe Anayasa'nın 34. maddesinin ihlalini teşkil edecektir. Anayasa'nın 13. maddesinin ilgili kısmı şöyledir:

" Temel hak ve hürriyetler, ... yalnızca Anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak ve ancak kanunla sınırlanabilir. Bu sınırlamalar, ... demokratik toplum düzeninin ... gereklerine ve ölçülülük ilkesine aykırı olamaz."

64. Bu sebeple müdahalenin Anayasa'nın 13. maddesinde öngörülen ve somut başvuruya uygun düşen kanunlar tarafından öngörülme, Anayasa'nın ilgili maddesinde belirtilen nedenlere dayanma ve demokratik toplum düzeninin gereklerine uygunluk koşullarını sağlayıp sağlamadığının belirlenmesi gerekir.

(1) Kanunilik

65. 2559 sayılı Kanun'un 2. ve 16. maddeleri ile 2911 sayılı Kanun'un 6. ve 23. maddeleri *kanunla sınırlama* ölçütünü karşıladığı sonucuna varılmıştır.

(2) Meşru Amaç

66. Başvuruculara yürüyüş sırasında müdahale edilmesinin Anayasa'nın 34. maddesinin ikinci fıkrasında yer alan sebeplerden *kamu düzeninin korunmasına* yönelik önlemlerin bir parçası olduğu ve meşru bir amaç taşıdığı sonucuna varılmıştır

(3) Demokratik Toplum Düzeninin Gereklerine Uygunluk

(a) Genel İlkeler

(i) Demokratik Toplumda Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Düzenleme Hakkının Önemi

67. Anayasa Mahkemesi *demokratik toplum düzeninin gerekleri* ifadesinden ne anlaşılması gerektiğini daha önce pek çok kez açıklamıştır. Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı, demokratik toplumun en temel değerleri arasında yer almakta olup bireylerin ortak fikirlerini birlikte savunmak ve başkalarına duyurmak için bir araya gelebilme imkânını korumayı amaçlamaktadır. Kolektif bir şekilde kullanılan ve düşüncelerini ifade etmek isteyen kişilere şiddeti dışlayan yöntemlerle düşüncelerini açıklama imkânı veren bu hak, çoğulcu demokrasilerin gelişmesinde zorunlu olan farklı düşüncelerin ortaya çıkmasını, korunmasını ve yayılmasını güvence altına almaktadır (*Ferhat Üstündağ*, B. No: 2014/15428, 17/7/2018, § 40; *Dilan Ögüz Canan* [GK], B. No: 2014/20411, 30/11/2017, § 36; *Ali Rıza Özer ve diğerleri*, § 115; *Eğitim ve Bilim Emekçileri Sendikası ve diğerleri* [GK], B. No: 2014/920, 25/5/2017, § 79; *Osman Erbil*, B. No: 2013/2394, 25/3/2015, § 45).

68. Bu hak, ifade özgürlüğünün özel bir biçimidir. Anayasal haklar içinde kendine has özerk rolünün ve özel uygulama alanının varlığına rağmen toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı aynı zamanda ifade özgürlüğünün ışığında değerlendirilmelidir. İfade özgürlüğünün demokratik ve çoğulcu bir toplumdaki önemi, toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı için de geçerlidir (*Dilan Ögüz Canan*, § 34; *Ali Rıza Özer ve diğerleri*, § 115; *Osman Erbil*, §§ 31, 45; *Eğitim ve Bilim Emekçileri Sendikası ve diğerleri*, § 72; *Gülşah Öztürk ve diğerleri*, B. No: 2013/3936, 17/2/2016, § 66; *Ömer Faruk Akyüz*, § 52). Sonuç olarak toplumsal ve siyasal çoğulculuğu sağlamak, her türlü düşüncenin barışçıl bir şekilde ve serbestçe ifadesine bağlıdır (*Dilan Ögüz Canan*, § 35; *Ömer Faruk Akyüz*, § 55).

(ii) Müdahalenin Demokratik Toplum Düzeninin Gereklerine Uygun Olması

69. Buna göre toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına yapılan bir müdahale zorunlu bir toplumsal ihtiyacı karşılamıyorsa (bazı farklılıklarla birlikte toplantı hakkı bağlamında bkz. *Dilan Ögüz Canan* § 32; sendika hakkı bağlamında bkz. *Eğitim ve Bilim Emekçileri Sendikası ve diğerleri*, § 73; *Tayfun Cengiz*, B. No: 2013/8463, 18/9/2014, § 56; *Adalet Mehtap Bulurçer*, B. No: 2013/5447, 16/10/2014, §§ 103-105; grev hakkı bağlamında bkz. *Kristal-İş Sendikası* [GK], B. No: 2014/12166, 2/7/2015, § 70) ya da zorunlu bir toplumsal ihtiyacı karşılamakla birlikte orantılı değilse (bazı farklılıklarla birlikte toplantı hakkı bağlamında bkz. *Dilan Ögüz Canan* §§ 33, 56; sendika hakkı bağlamında bkz. *Eğitim ve Bilim Emekçileri Sendikası ve diğerleri*, § 74) demokratik toplum düzeninin gereklerine uygun bir müdahale olarak değerlendirilemez.

(iii) Barışçıl Toplanma Hakkı

70. Anayasa'nın 34. maddesi; fikirlerin silahsız ve saldırsız, başka bir ifade ile barışçıl bir şekilde ortaya konulabilmesi için toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkını güvence altına almıştır. Dolayısıyla toplantı hakkının amacı, şiddete başvurmayan ve fikirlerini barışçıl bir şekilde ortaya koyan bireylerin haklarının korunmasıdır. Demokratik bir toplumda, mevcut düzene itiraz eden ve barışçıl yöntemlerle düzenin değiştirilmesini savunan kişilere siyasi fikirlerini toplantı özgürlüğü ve diğer yasal araçlarla ifade edebilme imkânı sunulmalıdır. Şiddet kullanma niyetinde olan kişilerin katıldığı veya düzenlediği gösteriler barışçıl toplanma kavramı dışındadır. Dolayısıyla toplantı hakkının amacı, şiddete karışmayan ve fikirlerini barışçıl bir şekilde ortaya koyan bireylerin haklarının korunmasıdır (*Dilan Ögüz Canan*, § 37; *Ali Rıza Özer ve diğerleri*, §§ 117, 118; *Eğitim ve Bilim Emekçileri Sendikası ve diğerleri*, § 80; *Osman Erbil*, § 47; *Gülşah Öztürk ve diğerleri*, §§ 67, 68; *Ömer Faruk Akyüz*, § 54).

71. Kolluk kuvvetlerince yapılan müdahalelerin kötü muamele yasağının asgari eşiğine ulaşmaması durumunda da toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı ihlal edilmiş olabilir. Müdahalenin ağırlık derecesi ve Anayasa'nın 17. maddesinin maddi boyutunun ihlal edilip edilmediği toplantı hakkına ilişkin yapılacak değerlendirmede dikkate alınması gereken unsurlardır. Öte yandan Anayasa Mahkemesi tarafından kötü muamele yasağının usul boyutunun ihlal edildiğine karar verilmesi, dosyadaki bilgi ve belgelerin toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı bakımından bir karara ulaşmak için yeterli görülmesi hâlinde anılan hak kapsamında inceleme yapılmasına ve somut olayların şartlarının gerektirdiği hâllerde ihlal sonucuna ulaşılmasına engel teşkil etmemektedir (*Ali Çerkezoğlu ve diğerleri*, B. No: 2015/1737, 18/7/2019, § 88).

(b) İlkelerin Olaya Uygulanması

72. Başvurucunun da aralarında olduğu yaklaşık 250 kişilik grup AŞTİ'nin karşısında bulunan pazar yerinde bir araya gelmiş ve toplu iş sözleşmesi görüşmelerinin yapılacağı -yaklaşık bir kilometre uzaklıkta bulunan- ÇSGB binasına kadar görüşmelere katılacak Konfederasyon heyeti ile birlikte topluca yürümek ve bina önünde basın açıklaması yapmak istemiştir. Kolluk görevlileri, başvuruya konu toplantı ve yürüyüş güzergâhının Valilikçe izin verilen alanlar içinde olmaması ve grubun yolun tamamını -bir tutanağa göre bir kısmını- araç trafiğine kapatması nedeniyle gruba dağılmaları yönünde ihtarla bulunmuş ve yürüyüşü engellemek için barikat kurmuştur. Uyarılara rağmen dağılmayan grubun yürümek için polis kalkanlarına yüklenmeleri nedeniyle kolluk güçleri tarafından gruba müdahale edilmiş ve başvurucu gözaltına alınmıştır.

73. Kolluk güçleri, toplu şekilde yürüyüş gerçekleştirilmemek koşuluyla ÇSGB'de basın açıklaması yapılmasına izin verileceğini ilgililere bildirmiştir. Nitekim kolluk güçlerinin gösteri yürüyüşüne müdahalesi sonrası topluluk ikna edilerek gösteri yürüyüşü gerçekleştirilmemiş ve anılan yerde basın açıklaması yapılmıştır.

74. Somut olayda toplanılan ve yürüyüş planlanan güzergâhın Valilikçe bu amaca tahsis edilen yerlerden olmaması, katılımcıların yolu tamamen araç trafiğine kapatması, polislin barikat kurmasına, dolayısıyla yürüyüşün engellenmesine gerekçe oluşturmuştur. Başvurucunun da aralarında bulunduğu gruptan bazı kişilerin polis barikatına yüklenmesi üzerine gruba müdahale edilmiştir. Dolayısıyla somut olayda idare tarafından müdahalenin gerekçesi olarak ileri sürülen hususlar ile -yapılmasına izin verilen- basın açıklamasının yapılacağı yere kadar yaklaşık 250 kişinin belirli bir düzen içinde toplu hâlde yürüyüşe devletin daha fazla müsamaha göstermesinin mümkün olup olmadığının tartışılması ve sonuç olarak gösteri yürüyüşüne yönelik müdahalenin demokratik toplum düzeninin gereklerine uygun olup olmadığının belirlenmesi gerekmektedir.

75. Kamu gücünü kullanan organların kanunları -toplantı hakkının kullanılmasını önemli ölçüde zorlaştıracak derecede- katı yorumlayarak mevzuatta öngörülen usullere tam olarak uyulmadığını ileri sürmeleri tek başına toplantı veya gösteri yürüyüşünün barışçıl niteliğini ortadan kaldırmaz. Bu durumun varlığı toplanma hakkının ihlal edilmesini haklı gösteremez (başka bazı bağlamlarda benzer değerlendirmeler için bkz. *Dilan Ögüz Canan*, § 41; *Ali Rıza Özer ve diğerleri*, § 119; *Ömer Faruk Akyüz*, § 57; *Gülşah Öztürk ve diğerleri*, § 69). Barışçıl amaçlarla bir araya gelmiş kişilerin toplantı hakkını kullanırken kamu düzeni açısından tehlike oluşturmayan ve şiddet içermeyen davranışlarına devletin sabır ve hoşgörü göstermesi çoğulcu demokrasinin gereğidir (*Dilan Ögüz Canan*, § 36; *Osman Erbil*, § 54). Bu bağlamda Anayasa Mahkemesi kamu otoritelerinin takdir alanını keyfi kullandığını kullanmadıklarını da denetleyecektir.

76. Somut olayda başvurucunun da yer aldığı grup, toplu iş sözleşmesi görüşmelerinin yapılacağı yere kadar yaklaşık bir kilometre gösteri yürüyüşü yapmak istemiştir. Katılımcılar anılan yürüyüşü, ekonomik ve sosyal durumları ile çalışma şartlarının iyileştirilmesi amacıyla fikirlerini kolektif biçimde ifade etme, o sırada toplu iş görüşmelerini yapmak üzere ÇSGB binasında bulunan Hükümet yetkililerine seslerini duyurmak amacıyla düzenlemiştir.

77. Toplu iş sözleşmesiyle işçi sendikası ile işveren sendikası veya sendika üyesi olmayan işveren arasında iş sözleşmesinin yapılması, içeriğine ve sona ermesine ilişkin

hususların düzenlenmesi amaçlanmaktadır. Bunun yanında anılan sözleşme ile işçiler işveren karşısında pazarlık gücünü artırarak daha eşitlikçi bir ortamda çalışma koşullarının belirlenmesi, çalışma yaşamında barış ve istikrarın sağlanması, dolayısıyla toplumsal barış ve huzurun da temin edilmesi sağlanmaktadır. O hâlde başvuru konusu yürüyüşün özellikle görüşmelerin yapıldığı tarihte gerçekleştirilmesinin katılımcılar yönünden özel bir önemi bulunduğunun kabulü gerekir.

78. Anılan amaca yönelik gerçekleştirilmesi planlanan toplantı ve gösteri yürüyüşü, demokratik bir toplumda saygı ile karşılanmalıdır. Kamu düzeninin gözetilmesi haklar arasında denge kurulabilmesi bakımından gerekli ise de tehlikenin niteliğine ilişkin gerçek bir değerlendirme ve açıklama yapılmadan kamu düzeni aksamamasına mutlak bir üstünlük tanınması, toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı ile kamu düzeni arasındaki dengenin toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı aleyhine orantısız bir şekilde bozulması sonucunu doğuracaktır. Zira Anayasa Mahkemesinin önceki kararlarında da işaret edildiği üzere toplantı ve gösteri yürüyüşünün başkalarının günlük yaşamlarını bir miktar zorlaştırması kaçınılmaz olup demokratik toplumda bu hakkın kullanılmasının gündelik yaşamı bir miktar zorlaştırmasının hoşgörüyle karşılanması gerekir (AYM, E.2014/101, K.2017/142, 28/9/2017, § 51; *Ali Rıza Özer ve diğerleri*, § 119; *Dilan Ögüz Canan*, § 41; *Gülşah Öztürk ve diğerleri*, § 69).

79. Başvuru evrakı dikkatli bir şekilde incelendiğinde yürüyüş güzergâhının Ankara'nın işlek caddelerinden birinde olmadığı, aksine ÇSGB binasına giden çok sayıda oldukça dar ara sokaklardan birinin seçildiği tespit edilmiştir. Görüntü kaydı çözümüne ilişkin tutanakta yolun tamamen trafiğe kapatıldığı bilgisi dışında herhangi bir açıklamada bulunulmamıştır. Dolayısıyla göstericilerin toplantı esnasında trafiği ne ölçüde aksattıklarına, araçların ilerlemesi için alternatif yolların mevcut olmadığına, trafiğin aksadığı süre içinde kamu düzeni ile başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması çerçevesinde katlanılması zor veya imkânsız bir zarar ya da zarar tehlikesi ile karşılaşıldığına, yürüyüşün doğası gereği hoşgörü gösterilmesini gerektiren kabul edilebilir sınırı aşmış olmalarına yönelik değerlendirme yapılmamıştır. Yürüyüş yapılması planlanan güzergâhın yaklaşık bir kilometrelik bir mesafe olduğu ve aynı bölgede çok sayıda ara sokak bulunduğu gözetildiğinde yürüyüşe engel olunmaması hâlinde trafiğin sadece kısa bir süre aksayacağı hususu gözetilmemiştir.

80. Somut olayda katılımcıların toplu hâlde yürümeleri, pankart ve flama taşımaları ve bireysel şekilde toplantı alanını terk etmeleri kaydıyla ilgili yerde basın açıklaması yapmalarına izin verilmiştir. Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı, bireylerin ortak fikirlerini birlikte savunmak ve başkalarına duyurmak için kolektif bir şekilde kullanılan bir haktır. Başvuruya konu olayda anılan hakkın kolektif şekilde kullanılmasının -ekonomik ve sosyal haklar açısından- önemi de gözetilmemiştir.

81. Öte yandan bütünlüyle barışçıl olmaktan çıktığı değerlendirilmeyen ve herhangi bir şiddet hareketi yaşandığı tespit edilemeyen gösteri yürüyüşünde katılımcıların haklarını kullanabilmelerine yönelik olarak idarenin daha fazla tolerans göstermemesi için makul hiçbir sebebin bulunmadığı değerlendirilmiştir.

82. Başvuruya yansıyan olgular dikkate alındığında barışçıl olduğu kabul edilen ve kamuya açık bir alanda yapılan bir gösteri yürüyüşünün engellenmesi, katılımcıların dağıtılması ve gözaltına alınması şeklindeki müdahale ile başvuru konusunun toplu şekilde gösteri

yürüyüşü gerçekleştirme ve bu suretle fikirlerini ifade etme hakkından mahrum bırakılmasının zorunlu bir toplumsal ihtiyacı karşılamadığı, dolayısıyla müdahalenin demokratik toplum düzeninin gereklerine uygun olmadığı değerlendirilmiştir.

83. Açıklanan gerekçelerle Anayasa'nın 34. maddesinde güvence altına alınan toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkının ihlal edildiği sonucuna varılmıştır.

84. Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenlenme hakkı yönünden ihlal kararı verildiğinden başvurusunun sendika hakkı kapsamındaki şikâyetleri yönünden ayrıca bir değerlendirme yapılmamıştır.

Engin YILDIRIM ihlal sonucuna ek gerekçeyle katılmıştır.

D. Giderim Yönünden

85. Başvurucu, ihlalin tespiti ile 25.000 TL manevi tazminat talebinde bulunmuştur.

86. Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkının ihlal edildiği sonucuna varılmıştır.

87. Öte yandan ihlalin niteliği dikkate alınarak başvurucuya 8.100 TL manevi tazminat ödenmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

VI. HÜKÜM

Açıklanan gerekçelerle;

A. 1. Kişi hürriyeti ve güvenliği hakkının ihlal edildiğine ilişkin iddianın *başvuru yollarının tüketilmemesi* nedeniyle KABUL EDİLEMEZ OLDUĞUNA,

2. Kötü muamele yasağının ihlal edildiğine ilişkin iddianın *açıkça dayanaktan yoksun olması* nedeniyle KABUL EDİLEMEZ OLDUĞUNA,

3. Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkının ihlal edildiğine ilişkin iddianın KABUL EDİLEBİLİR OLDUĞUNA,

B. Anayasa'nın 34. maddesinde güvence altına alınan toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkının İHLAL EDİLDİĞİNE,

C. Başvurucuya net 8.100 TL manevi tazminat ÖDENMESİNE, tazminata ilişkin diğer taleplerin REDDİNE,

D. 239,50 TL harç ve 4.500 TL vekâlet ücretinden oluşan toplam 4.739,50 TL yargılama giderinin başvurusu ÖDENMESİNE,

E. Ödemelerin, kararın tebliğini takiben başvuru Hazine ve Maliye Bakanlığına başvuru tarihinden itibaren dört ay içinde yapılmasına, ödemede gecikme olması hâlinde bu sürenin sona erdiği tarihten ödeme tarihine kadar geçen süre için yasal FAİZ UYGULANMASINA,

F. Kararın bir örneğinin Adalet Bakanlığına GÖNDERİLMESİNE 29/12/2021 tarihinde OYBİRLİĞİYLE karar verildi.

EK GEREKÇE

1. Mahkememiz başvuruçunun toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkının ihlal edildiğine karar vermiştir. Başvuruçunun bu hakkının yansıra sendika hakkının da ihlal edildiği düşüncesindeyim. Takip eden satırlarda bunun gerekçelerini açıklamaya çalışacağım.

2. Başvuruçuru Kamu Emekçileri Sendikaları Konfederasyonu (KESK) yürütme kurulu üyesidir. KESK, 3/8/2015 tarihinde yapılacak toplu iş sözleşmesine ilişkin basın açıklaması yapmak ve görüşmelere katılacak Konfederasyon heyeti ile birlikte Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığına kadar yürüyüş gerçekleştirmek için sendika yöneticilerini Ankara'ya çağırmıştır.

3. Başvuruçuru ve diğer katılımcılar, kamu görevlilerini ilgilendiren toplu sözleşme süreciyle bağlamında toplantı ve gösteri yürüyüşünde yer alarak ekonomik ve sosyal durumları ile çalışma şartlarının iyileştirilmesine ilişkin olarak seslerini ilgililere duyurmayı ve taleplerini toplumla paylaşmayı amaçlamışlardır. Bu nedenle tamamen çalışma hayatıyla ilgili bir konuda yapılan bu toplu eylemlerin doğrudan sendika hakkının kapsamında değerlendirilmesi gerekir.

4. Bireysel ve toplu bir niteliğe sahip olan sendika hakkı toplu sözleşme ve grev haklarıyla da iç içe bulunmaktadır. Bu üç hak birbirine bağlı olup, biri olmadığı takdirde diğerinin önemi ve işlevi zayıflamaktadır. Anayasanın 51. maddesinde sendika hakkı pozitif ve negatif boyutlarıyla tanınırken toplu iş sözleşmesi ve toplu pazarlık hakkı ile grev hakkı da Anayasanın 53. ve 54. maddelerinde güvenceye bağlanmıştır.

5. Anayasanın 2. maddesinde Türkiye Cumhuriyeti'nin sosyal bir hukuk devleti olduğu vurgulanmıştır. Burada Anayasa koyucu hukuk devleti kavramını tek başına yeterli görmeyerek "sosyal" ibaresine de hukuk devletini tasvir eden kavramlar arasında yer vermiştir. Ayrıca, Anayasanın 5. maddesinde sayılan temel amaç ve görevlerini yerine getirirken devlet "...sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak surette..." bu görevini yerine getirmesini sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmakla mükellef kılınmıştır.

6. Sosyal hukuk devleti ilkesi Türkiye Cumhuriyeti'nin ontolojik kabullerinden biri olarak Anayasada yer almaktadır. Anayasa metninde yer alan "sosyal" ibaresi altı harfin yan yana gelmesinin çok ötesinde bir durumu işaret etmektedir ve metindeki varlığı bir iyi niyet temennisi ve program hedef olmayla sınırlı tutulmamalıdır.

7. Bir toplumsal hareket olarak sendikacılık iktisadi ve sosyal yönden zayıf konumda bulunan sosyal sınıfların örgütsel yapıları olarak sosyal adalet içeren demokratik bir toplumsal düzenin oluşmasına ve sürdürülmesine katkı sağlamaktadır. Mahkememiz de bir kararında sendikalaşmanın "sosyal adaletin tesisine hizmet eden önemli bir demokratik araç olduğu" tespitinde bulunmuştur (E. 2015/62, K. 2015/84, 30/9/2015, § 15).

8. Mahkememiz, sendikaların "toplular iş sözleşmesi imzalamak, toplu görüşmeler uyumsuzlukla sonuçlandığında arabulucu, hakem veya yargı organlarına başvurmak, grev ve lokavt gibi toplu pazarlık faaliyetleri ile çalışma hayatına ilişkin ortak çıkarları korumak veya

üyelerine hukuki yardımda bulunmak ya da onları temsilen dava açmak” gibi yargılama alanındaki faaliyetlerinin doğrudan sendikaların amaçları doğrultusunda “çekirdek faaliyet alanında” yer aldığını kabul etmiştir (Ahmet Parmaksız, B. No: 2017/29263, 22/5/2019, § 60). Somut olayda başvuru toplu iş sözleşmesi görüşmeleri öncesinde yapılan ve konusu bu görüşmeler olan toplu eylemlere katılmıştır. Bu eylemlerin, sendikaların en temel faaliyetlerinden biri olan toplu iş sözleşmesi çerçevesinde gerçekleştirildiğinden sendika üyelerinin mesleki çıkarlarını koruma amacı taşımakta olduğu açıktır. Dolayısıyla, toplu eylemin odak noktasını çalışma hayatıyla ilgili olan bir faaliyet oluşturduğunda, şikâyet konusu olay ve müdahale sendikaların çekirdek faaliyet alanı kapsamındadır.

9. Türkiye'nin 1993'de taraf olduğu 151 sayılı Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) Çalışma İlişkileri (Kamu Hizmeti) Sözleşmesinin 3. maddesinde kamu görevlileri örgütlerinin amacının kamu görevlilerinin çıkarlarını savunmak ve geliştirmek olduğu ifade edilmiştir. Aynı şekilde 87 No'lu ILO Sözleşmesinin 3/1 maddesi uyarınca kamu çalışanlarının örgütlenme ve etkinlikte bulunma özgürlüğü ile aynı maddenin ikinci fıkrası gereğince kamu makamlarının bu özgürlüğü sınırlayacak veya kullanılmasına engel olacak nitelikteki müdahalelerden kaçınmalarını hüküm altına almıştır.

10. Anayasa Mahkemesi, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) içtihadını takip ederek sendikal haklarla ilgili bireysel başvurularda sendika hakkını bağımsız bir haktan ziyade çalışanların bireysel ve ortak çıkarlarını korumak amacıyla bir araya gelerek örgütlenebilme serbestisini içermesinden dolayı örgütlenme özgürlüğünün bir şekli veya özel bir yönü olarak görmektedir (Tayfun Cengiz, B. No: 2013/8463, 18/9/2014, § 31, Yücel Yaşar, B. No: 2013/7199, 25/3/2015, § 36, Türkiye Petrol, Kimya ve Lastik Sanayii İşçileri Sendikası, B. No: 2016/13531, 15/12/2020, § 32).

11. Bireysel başvuru sisteminin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve AİHM içtihadıyla olan yakın bağlantısını göz önüne alırsak Mahkememizin genel eğiliminin medeni ve siyasi haklar üzerinden sosyal hakların korunması olduğunu söyleyebiliriz. Sendika hakkı hem bir medeni ve siyasi hak, hem de bir sosyal hak olarak kabul edilebilir. Sendikaların gerçekleştirdiği bazı etkinlik ve eylemlere yapılan müdahalelerin ifade özgürlüğü ve toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı gibi başka hak alanlarına yansıyan yönleri olabilmektedir.

12. Mahkememiz, benzer hak ihlali iddialarını incelediği bir başvuruda yapılacak bir sendikal eylemle ilgili olarak basın açıklamasına ve gösteriye katılan sendika üyelerine idari para cezası verilmesini oyçokluğuyla sendika hakkının ihlal edilmesi olarak değerlendirmiştir (Eğitim ve Bilim Emekçileri Sendikası ve Diğerleri, [GK], B. No: 2014/920, 25/5/2017, § 93). Görüldüğü üzere bu kararda Anayasa Mahkemesi doğrudan sendika hakkının ihlal edildiği sonucuna ulaşmıştır.

13. Anayasa Mahkemesinin ifade özgürlüğü boyutu da bulunan sendikal hak ihlali verdiği bir başka kararı da *Abdulahap Can ve diğerleri* başvurusudur. Başvurucuların üye ve yöneticileri olduğu ve eğitim hizmet kolunda örgütlü bir sendika, bir dernek ve bir siyasi parti ile birlikte Batman şehir merkezindeki çeşitli yerlerde bulunan ilan panolarına “ana dilde eğitim” temalı afişler asmış ve başvuru icazetli afiş astıkları gerekçesiyle idari para cezası ile cezalandırılmışlardır. Mahkememiz bu başvuruda oybirliğiyle başvuru icazetli afişlerin sendika hakkının ihlal edildiğine hükmetmiştir (Abdulahap Can ve diğerleri, B. No: 2014/3793, 8/11/2017, § 61. Aynı yönde ve konudaki bir başka karar için bkz. Bülent Hatun, B. No: 2014/3536, 24/5/2018, § 38).

14. Yukarıda değindığımız her iki kararda da sendika üyelerince gerçekleştirilen toplu eylemlerin veya faaliyetlerin kamu düzenini bozup, bozmadığı veya böyle bir olasılığın ortaya çıkıp, çıkmadığı hususuna vurgu yapılmıştır. Mahkememiz kamu düzeninin bozulduğu ilgili ve yeterli bir gerekçe ile gösterilmeden yaptırım uygulanması hâlinde sendika özgürlüğünün ihlal edildiği sonucuna ulaşabilmektedir (Abdulvahap Can ve diğerleri, B. No: 2014/3793, 8/11/2017, § 55, Eğitim ve Bilim Emekçileri Sendikası ve diğerleri, §§ 88, 89). Somut başvuruda kamu düzeninin bozulduğuna veya böyle bir olasılığın olduğuna dair bir bulgu söz konusu değildir.

15. Sonuç olarak önümüzdeki başvuruda sendika hakkının ihlal edildiği iddiası incelenerek bu hak yönünden yapılan müdahalenin demokratik toplumda gerekli olmadığından hareketle ihlal sonucuna ulaşılmalıydı. Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı konusunda verilen ihlal kararı sendikal hak ihlal kararıyla da taçlandırılmalıydı. Sadece toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı yönünden ulaşılan ihlal kararı somut olayın özünde sendikal hakların kullanılmasıyla ilgili olduğunu adeta gölgelemekte, bastırmakta ve hatta tabir caizse, ötekileştirmektedir. Sendikal haklar, ifade özgürlüğü ve toplantı ve gösteri yürüyüşü yapma hakkı gibi “ilk kuşak” hakların ötekisi olmayıp, onlarla birlikte demokrasinin korunması ve sürdürülmesine katkı yapmaktadır.

16. Başvurucunun toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı yanında Anayasanın 51. maddesinde güvence altına alınan sendika hakkı da ihlal edilmiştir.

Üye
Engin YILDIRIM